

А. О. Двігун, Л. В. Власенко

Міграційні процеси між Україною і КНР у контексті гарантування економічної безпеки

Розглянуті сучасні міграційні процеси між Україною та країнами Азії, насамперед КНР, проаналізована існуюча демографічна ситуація, перспективи розвитку міграції та її вплив на економіку. На основі вивчення китайського досвіду контролю за міграційними процесами обґрунтуванні пропозиції, щодо реформування міграційної політики України в контексті гарантування економічної безпеки держави.

Ключові слова: міграційна політика, міграція, демографія, економічна безпека.

Постановка проблеми. Процеси міжнародної міграції істотно активізувалися на сучасному етапі глобалізації. Поряд з позитивними економічними та культурно-соціальними чинниками зростаюча мобільність населення пов'язана з негативними наслідками, які створюють загрози для економічної безпеки держави, насамперед це: нелегальна міграція, руйнування трудових ресурсів та інтелектуального потенціалу. Дослідження цих процесів набуває особливої актуальності через існуючу економічну, соціальну та демографічну ситуацію та вплив зовнішніх факторів. Цим обумовлена потреба всебічного аналізу міграційних процесів між Україною та окремими мегарегіонами, зокрема з Азією та Китайською Народною Республікою, негайного перегляду форм, методів та інституціонального базису міграційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародної міграції та її впливу на стан вітчизняної економіки є актуальним для вітчизняних та зарубіжних науковців. Демографічні процеси, зокрема міжнародну міграцію, досліджували вітчизняні вчені Д. Богиня, О. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Долішній, Т. Заяць, А. Колот, І. Кравченко, Ю. Краснов, О. Кузьмін, В. Куценко, Е. Лібанова, В. Онікієнко, В. Стешенко, А. Статівка. Проблемами прогнозування та програмування міграційних процесів займалися Т. Романюк, К. Баранова, В. Васильченко, А. Гриненко, Г. Біффель, Г. Бояркін, Я. Стрельцова, І. Школа. Міграційній політиці КНР присвячені праці російських вчених А. Подольського, І. Іскевича. Проте міграційні процеси між Україною та Китайською

© А. О. Двігун, Л. В. Власенко, 2013.

Народною Республікою, їх сучасний стан, перспективи розвитку та впливу на вітчизняну економіку та її економічну безпеку недостатньо висвітлені у наукових публікаціях.

Метою дослідження є аналіз сучасних міграційних процесів між Україною та країнами Азії, насамперед КНР, в аспекті потенційної загрози для економічної безпеки держави, демографічної ситуації, перспектив міграції та її впливу на економіку, вивчення китайського досвіду формування та здійснення міграційної політики, і, на цій основі, обґрунтування пропозицій щодо реформування міграційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Згідно з даними Доповіді Департаменту ООН з економічних і соціальних питань чисельність мігрантів у 2012 р. становила 232 млн. осіб (приблизно 3,2% від загальної чисельності населення Землі). Найбільше зосередження мігрантів спостерігається у США (45,8 млн. осіб), Росії (11 млн. осіб), Німеччині (9,8 млн. осіб), Саудівській Аравії (9,1 млн. осіб). За оцінками експертів ООН, чисельність іммігрантів з різним статусом в Україні становить 5,15 млн. осіб, тобто біля 10% від загальної чисельності населення країни. Крім того, Україна розташована в другому за обсягами міграційному коридорі «Україна – Росія», чисельність мігрантів в якому досягає 3,7 млн. осіб щорічно [6].

Важливо, що зростання кількості іммігрантів в Україні супроводжується заміщенням місцевого населення через його скорочення або еміграцію до розвинених країн. Окрім самого характеру міграційних процесів, негативним чинником та загрозою є зростання чисельності нелегальних мігрантів, що може призвести до розширення тіньового сектора економіки.

Зазначимо, що такий характер міграції веде не до збереження популяції, а до її зміни з усіма етнокультурними та соціально-економічними наслідками. Неконтрольована міграція загрожує демографічній та економічній безпеці держави, особливо якщо міграція відбувається з країн, які відрізняються соціально-економічним, культурним та релігійним укладом, що ускладнює їх асиміляцію та може призвести навіть до деукраїнізації окремих регіонів. Міграція призводить до зменшення питомої ваги громадян країни в структурі економічно й суспільно-політично активного населення, зростання безробіття, формування автономних співтовариств із власними звичаями та субкультурами. Такі «автономні» анклавні можуть бути використані країною-донором мігрантів як

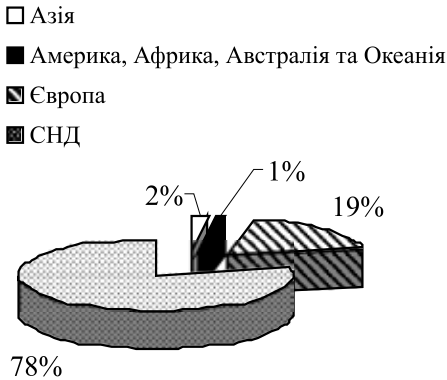

Рис. 1. Географічна структура імміграції в Україну, 2012 р. (Складено автором на основі джерела: [3])

інструмент впливу на країну-реципієнта міграційних потоків, особливо у випадках, коли імміграція відбувається з перенаселених країн у країни з демографічною катастрофою. За умови нерациональної міграційної політики країни-реципієнта міграція набуває ознак загрози економічній безпеці.

За офіційними даними у 2012 р. Україну відвідало 21,41 млн. осіб з 115 країн світу, з них 90% вказали метою візиту особисті справи, 6% – туризм, 3% – службову або ділову діяльність. Пра-

цевлаштування, здобуття освіти та імміграція з метою постійного проживання на території України є офіційною метою приїзду менше ніж за 1% чисельності мігрантів [3].

За географічною структурою 75% від чисельності мігрантів припадає на країни СНД, 19% – на країни Європи, лише 2% – на країни Азії, та 1% – на Африку, Австралію та Океанію (рис. 1). При цьому чисельність мігрантів з країн Азії постійно зростає. Протягом 2012 р. в Україні на 22% зменшилася кількість мігрантів із країн СНД, а чисельність нелегальних мігрантів з країн Азії та Африки зросла на 10%. Всього за офіційними даними в 2012 р. з різною метою візиту кордон України перетнуло 19,71 тис. громадян КНР, або 5,5% від загальної чисельності мігрантів з Азії [3].

Останні шість років чисельність мігрантів до України з КНР зростає. У 2012 р. чисельність легальних мігрантів з КНР зросла на 21,6% (з 15,45 тис. до 19,72 тис. осіб). Тобто, зацікавленість китайських громадян в Україні зростає як на економічному, так і на соціально-культурному рівні, про що свідчить мета приїзду мігрантів (табл. 1).

Головною метою візиту громадян КНР до України є службова та дипломатична діяльність (40%), і навчання (33%). Проте, туризм як мета візиту постійно зростає і у 2012 р. склав вже 14% від загальної кількості

Таблиця 1

Структура в'їзд громадян КНР в Україну за метою візиту, 2006–2012 рр.
(Складено автором на основі джерела: [3])

Рік	Загальна кількість громадян КНР, що відвідали Україну (тис. осіб)	Мета візиту						
		Службова, ділова та дипломатична діяльність	Туризм	Особисті справи	Навчання	Працевлаштування	Імміграція (на постійне проживання)	Культурний або спортивний обмін, релігійна діяльність та інші
2006	15,45	8584	483	981	4497	155	395	363
2007	17,16	7643	554	787	6584	306	587	699
2008	16,57	7163	1328	955	5208	772	615	533
2009	16,13	5625	831	972	6933	716	299	761
2010	16,79	6022	1326	1106	6372	321	1068	579
2011	19,07	7527	1460	1252	6357	293	1428	740
2012	19,72	5300	2761	2657	4030	238	1515	3217

громадян, у той час як у 2006 р. з метою туризму до України приїздило лише 3% китайців.

Громадяни КНР є найважливішими для вітчизняних освітніх послуг порівняно з іншими країнами. Так, згідно зі звітом ЮНЕСКО популярними українські вищі навчальні заклади є саме у китайських студентів. В 2010 р. в Україні навчалось близько 25,43 тис. осіб, з них 20% – з КНР, 15% – з Росії, 13% – з Туркменістану, 9% – Індії і т. д. [4]. За даними міністерства освіти КНР 92,7% китайських студентів отримують освіту за кордоном за власний рахунок. Отже, китайські студенти обирають освітні послуги України через їх якість та ціну, а не з політичних чи інших практичних причин. Звернемо увагу, що китайські студенти, на відміну від студентів з інших країн Азії або Африки, в більшості повертаються до батьківщини після закінчення навчання (за даними КНР повертається 72% студентів), тому їх перебування в Україні з метою отримання вищої освіти не є передумовою нелегальної імміграції [2].

Співпраця з КНР у обміні студентами набуває для України важливості через політичну та гуманітарну ситуацію в арабських країнах та країнах Північної Африки, що призводить до зменшення

чисельності студентів з цих регіонів і втратою позицій на ринку освітніх послуг. Втім, чисельність студентів з КНР в Україні є недостатньою. Китай залишається світовим лідером за чисельністю студентів, що здобувають освіту за кордоном. За даними міністерства освіти КНР у 2011 р. за кордоном навчалось 339,7 тис. студентів (14% від загальної чисельності студентів у світі, що навчаються за кордоном). Тобто Україна приймає лише 1,18% загальної чисельності китайських студентів. Для порівняння, у США навчається 58% китайських студентів, у Великобританії – 20%, у Канаді – 8%. Зазначимо, що у Російській Федерації теж спостерігається аналогічне становище: у 2012 р. лише 2% від загальної чисельності іноземних студентів з КНР навчалось в Росії. Важливо, що за оцінками китайських фахівців, головна причина незадовільної співпраці в освітній сфері – це не відсталість вітчизняних навчальних закладів, а пасивна позиція українських та російських вузів на світовому ринку освітніх послуг [7].

Існують також певні перспективи розвитку міграції за туристичним напрямом. У 2012 р. з метою туризму Україну відвідало 2,8 тис. громадян КНР (на 47% більше, ніж у 2011 р.). Інтеррегіональне співробітництво з китайською провінцією Хайнань є одним із пріоритетів для Автономної Республіки Крим, насамперед у туристичній сфері. З початку 2012 р. державними органами управління АРК підписані документи з шістьма туроператорами КНР з метою залучення понад 5 тис. китайських туристів. Головна мета угод – розширення географії туризму та зменшення залежності від потоку туристів з країн СНД. Очікується, що спільні туристичні проекти між АРК та КНР забезпечать валютні надходження в обсязі 5 млн. дол. США щорічно [5].

Певні застереження викликає стан трудової міграції до України з КНР. Китайський уряд активно заохочує організований експорт робочої сили. Державна політика Китаю сприяє поступовому переміщенню за межі країни трудового потенціалу. В основу політики покладена схвалена у 2000 р. на третій сесії Всекитайського зібрання народних представників Стратегія активного виходу китайських виробників на зовнішні ринки. Важливим її елементом стало посилення «транснаціонального господарювання китайських підприємств» [8].

У міграційній політиці КНР можна виділити два основних елементи: експорт трудових ресурсів та залучення іноземних фахівців високої кваліфікації. Експорт робочої сили з КНР почався у 1978 р. і помітно збільшився в останні роки через інтеграцію Китаю до глобальної

економіки. За даними Міністерства праці і соціального забезпечення КНР, уповноважені урядом фірми забезпечили зайнятість за кордоном в кінці 1998 р. 60 тис. працівників, у 1999 році – 100 тис. осіб. Офіційно з метою працевлаштування Україну у 2012 р. відвідало 238 осіб, однак фактична чисельність громадян КНР, що перебувають в Україні на довгостроковій основі та працюють за нелегальним статусом точно невизначена [2].

Протягом 2008–2013 рр. з метою імміграції на постійне проживання в Україну офіційно прибуло 5512 громадян КНР. При цьому невідомо, скільки громадян Китаю вже проживає на території України за будь-яким статусом. За даними перепису населення 2001 р. в Україні проживало 2213 етнічних китайців, проте вже у 2010 р. посольство КНР наводить цифру у 20 тис. осіб китайської національності, що проживають в Україні. Джерелом статистичної інформації щодо проживання громадян китайської національності у Східній Європі є також статистичні органи Республіки Тайвань, згідно з цими даними китайська діаспора в Україні складає біля 10 тис. осіб [1].

Знати точні обсяги китайської діаспори важливо не лише задля налагодження культурного обміну та протидії нелегальній міграції, а й тому що міграційна політика КНР передбачає активну співпрацю з існуючою в інших країнах діаспорою, у тому числі й нелегальною. Китайська діаспора – найчисельніша в світі і складає від 45,5 млн. до 80 млн. осіб. З кінця 70-х років минулого століття, уряд КНР приділяє особливу увагу співпраці з діаспорою, яка все тісніше пов'язується з курсом на модернізацію країни. Відношення до китайців, що проживають за кордоном, переглянуто з метою створення умов ефективного залучення їх фінансових ресурсів. Для цього були ухвалені законодавчі акти, що охороняють права та інтереси представників китайської діаспори, створені спеціальні державні органи, що відповідають за роботу з китайцями за кордоном. Організація взаємодії з китайською діаспорою є насамперед інструментом залучення іноземних інвестицій. Діаспора забезпечує істотну частину іноземних інвестицій в економіку КНР. Найбільший обсяг інвестицій надходить до Китаю з країн, де проживають великі китайські громади (Гонконг, Макао, Тайвань, Японія, Філіппіни, Таїланд, Малайзія, Сінгапур, Індонезія, Республіка Корея). Представники китайської діаспори, залучені до ділових кругів цих країн забезпечують до 80% іноземних інвестицій в КНР [8].

Відсутність достовірної інформації про обсяги міграції та стан китайської діаспори обумовлює невизначеність міграційної політики

держави щодо мігрантів з КНР та країн Азії, що посилює загрози економічній безпеці. Росія та Китай уже розпочали співпрацю у боротьбі з нелегальною міграцією. 20 березня 2006 р. створена Спільна робоча група з питань міграції, до цілей якої віднесені: покращення взаємодії обох держав у сфері регулювання міграційних процесів, у тому числі вдосконалення договірно-правової бази співпраці, впорядкування міграційних потоків, регулювання зовнішньої трудової міграції, забезпечення законних прав та інтересів мігрантів, застосування погоджених заходів запобігання і боротьби з нелегальною міграцією [8].

Висновки. Тенденції розвитку міграційних процесів між Україною та КНР доводять до таких висновків: зовнішня міграція сприяє розвитку окремих секторів економіки (освіти, туризму), посилює демографічну безпеку в умовах зменшення чисельності населення України, але поряд з цим чинить негативний вплив на економіку. Динаміка міграційних процесів підтверджує, що загрози економічній безпеці через негативні наслідки міжнародної міграції будуть посилюватися. Таким чином, існуюча міграційна політика України потребує модернізації, вдосконалення міграційного законодавства. Зокрема:

- проведення глибокого аналізу просторової структури міграційних потоків, виявлення регіонів, де міграція загрожує етнокультурній та соціальній стабільності;
- постійного моніторингу міграційних процесів для своєчасного реагування на загрози економічній безпеці;
- розвитку співробітництва з КНР в сфері міжнародної міграції, посилення інтеррегіонального співробітництва між регіонами Китаю та АРК в сфері туризму;
- розробки рекомендацій щодо посилення співпраці в освітній галузі для збільшення чисельності китайських студентів в Україні;
- активізації участі в міжнародних організаціях з протидії нелегальній міграції, насамперед міграційних потоків з Китаю та Російської Федерації;
- створення сприятливих умов для легальної і контрольованої міграції з КНР;
- використання досвіду організації міграційної політики КНР, насамперед в співпраці з діаспорою;
- встановлення зв'язків з китайською діаспорою в Україні для подальшого культурного розвитку та сприяння поглибленню економічно доцільних відносин.

Список використаних джерел

1. Державна міграційна служба Тайваню. – Режим доступу : <http://www.immigration.gov.tw/mp.asp?mp=2>.
2. Державна міграційна служба України. – Режим доступу : <http://dmsu.gov.ua/>.
3. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Інститут статистики ЮНЕСКО. – Режим доступу : <http://www.uis.unesco.org/Education>.
5. Компанія «Укр-Китай Коммуникейшин». – Режим доступу : http://ukr-china.com/news/Ukraine_Kitay/Krim_i_Kitay_budut_sotrudnichat_v_sfere_turizma.html.
6. Міжнародна комісія ООН з питань міжнародної міграції. – Режим доступу : <http://www.un.org/esa/population/migration/index.html>.
7. Міністерство освіти КНР. – Режим доступу : <http://www.moe.edu.cn/>.
8. Подольский А. В. Отличительные особенности миграционной политики Китая и США / А. В. Подольский, И. С. Искевич. – Режим доступу : <http://vernadsky.tstu.ru/pdf/2012/02/18.pdf>.

Двигун А.А., Власенко Л.В. Миграционные процессы между Украиной и КНР в контексте обеспечения экономической безопасности.

Рассмотрены современные миграционные процессы между Украиной и странами Азии, в первую очередь КНР, проанализирована существующая демографическая ситуация, перспективы развития миграции и ее влияние на экономику. На основе изучения китайского опыта контроля миграционных процессов обоснованы предложения по реформированию миграционной политики Украины в контексте гарантирования экономической безопасности государства.

Ключевые слова: миграционная политика, миграция, демография, экономическая безопасность.

Dvihun A.O, Vlasenko L.V. Migration Processes between Ukraine and China in the Context of Ensuring Economic Security.

In the article modern migration processes between Ukraine and Asian countries, namely PRC, have been considered, the existing demographic situation, perspectives of migration development and its effect on the economy have been analyzed. Based on the study of Chinese experience on controlling migration processes propositions regarding migration policy of Ukraine have been provided in the context of guaranteeing economic security of the state.

Key words: migration policy, migration, demography, economic security.